

rio: quod quamuis arduum sit, fiet tamen ut dictum est. Nam cum uerbo dei omnia facta sint ex nihilo, quid mirum si uerbo dei omnia reparabuntur corpora ex aliquo? Illi tamen assumi dicuntur, qui numero saluandorum adscribuntur: relinqui uero, qui sunt de infelici sorte reproborum. Omnes tamen tribunali CHRISTI assistent: illi in dextris misericordiae, isti in sinistris iustitiae. Et benedicta sit, tum dei misericordia, tum iustitia, qui & nos sic in hoc mundo, ut ad suum beneplacitum uiuamus dirigat, ut in illa die assumpti, & in dextra eius collocati, audire possimus hanc uocem super omnes desiderabilem: Venite benedicti patris mei. ut nunquam a laude eius & iubilatione cessemus, cum angelis, uirtutibus, & potestatibus omnibus coelestibus, laudantes patrem, filium, & spiritum sanctum, & glorificantes, & magnificantes unum deum nostrum: quia solus ipse est quem decet omnis laus, iubilatio, & gloria, adoratio, decus, & imperium in omnia, & super omnia secula seculorum. Amen.

CAPVT OCTAVVM DECIMVM.

- 146 Icebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui deum non timebat, & hominem non reuebatur. Vidua autem quaedam erat in ciuitate illa, & ueniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolabat per multum tempus. Post haec autem dixit intra se: Etsi deum non timeo, nec hominem reueor: tamen quia molesta est mihi haec uidua, uindico illam, ne in nouissimo ueniens fugillet me. Ait autem dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico uobis, quia cito faciet uindictam illorum. Veruntamen filius hominis ueniens, putas inueniet fidem in terra? ¶ Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam, dicens: Duo homines ascendebant in templum, ut orarent: unus pharisaeus, & alter publicanus. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri: uelut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omniu[m] quae possideo. Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad caelum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. ¶ Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum uiderent discipuli, increpabant illos. IESVS autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros uenire ad me, & nolite uetare eos: talium est enim regnum dei. Amen dico uobis, quicumque non acceperit regnum dei sicut puer, non intrabit in illud. ¶ Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens uitam aeternam possidebo? Dixit autem ei IESVS: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus deus. Mandata nosti, Non occides, Non moechaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem

30 & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quò audito IESVS ait ei: Adhuc unum tibi deest. Omnia quæcunq; habes uende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & ueni sequere me. His ille auditis, contristatus est: quia diues erat ualde. Videns autem IESVS illum tristem factum, dixit: Quàm difficile qui pecunias habet, in regnum dei intrant? Facilius est enim camelū per foramen acus transire, quàm diuitē intrare in regnū dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico uobis, nemo est qui reliquit domū aut parentes, aut fratres, aut uxorē, aut filios propter regnū dei, & nō recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo futuro uitam æternam. ¶ Assumpsit autē IESVS duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymā, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat uerbū istud absconditū ab eis, & nō intelligebant quæ dicebantur. ¶ Factū est autem cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus uia, mendicans. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod IESVS Nazarenus transiret. Et clamauit dicens: IESU fili Dauid, miserere mei. Et qui præibant, increpabant eū ut taceret. Ipse uero multo magis clamabat: Fili Dauid, miserere mei. Stans autem IESVS, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogauit illū, dicens: Quid tibi uis faciam? At ille dixit: Domine, ut uideam. Et IESVS dixit illi: Respice, fides tua te saluum fecit. Et confestim uidit, & sequebatur illum magnificans deum. Et omnis plebs ut uidit, dedit laudem deo.

ANNOTATIONES BREUES XXX. CIRCA LITERAM CAP. XVIII.

1	quoniam προς τὸ	8	tandem sugillet ὑποπίπτει	14	δὲ εἰσὶ quod essent istam, — dicens.
	ad hoc quod			17	uelut
2	orare * αὐτοὺς ἰψος	10	uituperet & patientiam habebit ἢ καὶ ὡς		uel etiam ut
2	deficere, ἐκκακῆν		etiam longanimis exiit ἢ ἕξ ἐκείνῳ	20	ab illo:
	segnescere, defatigari	10	stans in illis: ἐπὶ αὐτοῖς		magis certè quàm ille, præ illo sanè
4	Vidua autem — quædā		super illis	23	conuocans illos
6	per multum tempus. ἐπὶ χρόνον	12	putas ἀρα		προσκαλεσάμεν αὐτὰ aduocās illos, s. ifantes
8	in nouissimo εἰς τέλος	12	an	23	pueros
	in fine,	15	Dixit autem — & tanquam		τὰ παιδία diminutiuum.

& infra.	31	da	ἀπὶ γέλασθ
28 solus		διάδοξ	Renunciauerunt
εἷς		distribue	49 Nazarenus
unus	40	& non	ὁ ναζωραῖος
28 Non occides.		ὃς οὐ μὴ	53 uideam.
Non mœchaberis.		qui non	ἀναβλέψω
ordo permutatus.	41	Assumpsit autem	respiciam.
30 matrem		- IESVS	54 Respice.
* σου tuam.	44	flagellabitur,	ἀναβλέψω
30 Quo audito		ὑβριζομένηται	55 magnificans
ἀκούσας δὲ ταῦτα		contumelijs afficietur	δοξάζω
Quibus auditis	49	Dixerunt	glorificans.

COMMENTARIUS IN CAPVT OCTAVVM DECIMVM.

146

Einde subdit Lucas parabolam de orationis perseverantia ad deum, & non remittendo relaxandoq; animo, dicens. ¶ Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui deum non timebat, & hominem non reuerbatur. Vidua autem quaedam erat in ciuitate illa, & ueniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi deum non timeo, nec hominẽ reuereor: tamen quoniam molesta est mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne in nouissimo ueniens sugillet me. Ait autem dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamantiũ ad se die ac nocte, & patientiã habebit in illis: Dico autem uobis, quia citò faciet uindictam illorũ. Veruntamen filius hominis ueniens, putas inueniet fidem in terra? ¶ Hæc parabola ab eo quod minus uidet, ad id quod magis, procedit. Ciuitas, mundus iste, iudex iniquitatis, quisq; iudex mundanus, qui quod secũdũ carnẽ ambulet, neq; deũ reueretur, neq; hominẽ curat. Vidua, quælibet persona, quæ suo iure spoliatur. Quærit defendi ab aduersario, cõfugiendo ad iudicẽ: quia iustitiã sibi fieri postulat. Quæ si apud iniquũ iudicẽ orare perseveret sibi iustitiã administrari: ille, quia sibi molesta est, & ne etiã tandẽ sugillet ipsum, culpet, infamet: proteget eã, & liberabit ab aduersario, faciendo iustitiã. Quod si iniqui iudices id facere solẽt ijs qui iniuste passi, orare perseverant: quid summus iudex, summe bonus, & summe æquus facturus est? Sanẽ sine cõparatione diligentius eos qui affliguntur iniuste, die noctuq; orantes defendi ac protegi ab ipso, id est perseverantes in oratione, defendet ac proteget. Bono ergo semper sint animo, & nunquã male affecto ac deiecto. Sed sunt ne nobis aduersarij, ratione quorũ cõtinuò nobis ad deũ orandum sit, ut nos defendat, protegat, eruat? Quidni? Nã cõtinui aduersarij nostri sunt caro, mundus, dæmonia: qui nos iugiter impugnant, angunt, affligunt, & nobis bona spiritualia & aterna indefinenter auferre satagunt. Ergo summũ iudicẽ qui liberare nos potest, semper oremus, & ne animũ remittamus: quod dictum, Et nõ deficere, designat, siquidẽ id ipsum est, non male animo affici, & nõ remittere animũ. Porro cũ uidua orabat, dicẽs: Vindica me de aduersario. nõ intelligatur quod aliquã uindictã, ultionẽ, aut poenã peteret de aduersario: sed quod defendi, protegi, & erui ab illo, iustitiã administrata, postulare. Et nos etiã cũ mundus, id est mundani homines nos affligũt, sic orare debemus defendi, ac protegi aduersus eos: nõ uindictã aliquã, aut ultionem in eos petere aut optare, etsi deus citò protectionẽ ab illis facturus sit, & in eos iuste animaduersurus. Et cũ dicit, Citò faciet uindictã illorũ: per uindictã, defensionẽ ac liberationẽ intelligamus. Sed perexigua est in ijs, qui in mũdo premũtur, huiusmodi in deum

in deum fiducia: proinde subdit dominus: Veruntamen filius hominis cum uenerit, putas inueniet fidem in terra? Quae est haec fides, nisi certa credulitas, & plena quod defendemur & protegemur ab eo, fiducia? Innumeros dominus protegit, qui hanc fidem non habent. Studeamus igitur hanc fidem, & plenam aduersus omnes aduersarios in eo habere fiduciam. In hac fide dicamus: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me praesidium, in hoc ego sperabo. ut & cum dominus ueniet, inueniat in nobis fidem, & perfectam in se fiduciam. Et huic ad iugiter orandum adhortationi, subdit Lucas ex domino aliam parabolam, dicens. ¶ **147**
 Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur caeteros, parabolam istam, dicens: Duo homines ascendebant in templum, ut orarent: unus pharisaeus, & alter publicanus. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut caeteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quae possideo. Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad caelum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. ¶ Pharisaeus, figurat omnes qui operibus suis confidunt, & se ex illis iustos esse, & de deo optime meritos credunt. Publicanus, omnes qui operibus suis ut suis propriae que iustitiae nihil, sed omnia gratiae & bonitati dei tribuunt. Illi, meritum ponunt: isti, non. Illi, deum debitorem putant, & se minime: isti contra, se debitores, & sic quidem debitores, ut nunquam possint debitis facere satis: deum autem non debitorem, neque qui talis esse possit. Illi, gaudia aeterna ut debitum expectant: isti, ut meram dei gratiam. Illi, ut digni: isti, ut indigni, qui & angelos & sanctos omnes ex se indignos tanta gloria putant: sed in omnibus deum esse illam dignitatem, qua omnes (ut sic dicam) dignificat, & dignos reddit. Illi, aliquid boni sibi tribuunt: isti, nihil nisi malum. Illi, sunt superbi: isti, humiles. Illi, in ijs quae perfectionis sunt, seipsum attendunt: isti, in his quae perfectionis sunt solum deum, sed seipsum solum in ijs quae imperfectionis. Illi, cum sancta loca ingrediuntur ad orandum, propius ad altaria & sanctiora quaeque accedunt, oculis in sublime conuersis orant, & pectus non percutiunt: quia culpas se habere ignorant, pro quibus exigendae sint poenae, & suas iustitias enarrant, & alios qui etiam praesentes sunt, intra se iudicant ac despiciunt: isti, longe stant, & oculis in terram defixis pectus tundunt, & de seipsis poenam exigunt, suas culpas agnoscunt, omnes que alios se potius misericordia dignos ducunt, & solam dei propitiationem suspirant, in illa sola confidentes. Et quae sit utriusque orandi forma, quae mens & cogitatio, dominus expressit. Ex quibus differentiae quae dictae sunt, satis agnosci possunt: & quorum etiam oratio apud deum sit exaudibilior: quia publicanus descendit e templo in domum suam iustificatus ab illo. Quid est ab illo? Prae illo, plusquam ille. Nam pharisaeus descendit iustitia sua iustus: publicanus uero iustificatione dei & gratia iustus: & ideo magis iustificatus illo, quanto iustitia dei maior est iustitia hominis. Et cur hoc? Quia iste se humiliauit, ille autem se exaltauit. Nam hoc summam maiestatis munus est, ut exaltet humiles: & humiliet sublimes, id est sese exaltantes. Sed inquit: Si iste descendit iustificatus praeter illo, ergo uterque descendit iustificatus. Non eo inficias infinitam dei bonitatem, quae propter semetipsam iustificat indignos, etiam iustificationem suam ad pharisaeum, sed minorem ad illum, quam ad publicanum extendisse. Nam & magis huius quam illius orationem, orantis que affectum acceptauit: alioqui pharisaeus, & qui per eum representantur, saluari sua iustitia non possent, ut saluator ait: Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Ergo opus est iustificatione gratiae, ut iustitia operum abundet. Qui ergo saluantur, omnes per gratiam saluantur:

- sed isti, grati: illi, ingrati. Simus ergo quoties oramus cum publicano uerè humiles, & iustitiam qua saluari expectamus, nō nobis, sed soli gratiæ dei tribuamus: etiam si multo diligentius obseruantiusq̃ quàm pharisæus, omnia dei mandata custodiamus. Et sic gratiæ, benignitati, & supereminenti bonitati dei, nō tantum ut illi erimus ingrati. Quamquam nemo unquam gratias referre potest, ne pro minimis quidem quæ nobis elargita est, ac in dies elargitur beneficijs: quomodo igitur pro incomprehensibilibus & maximis? Subiungit Lucas de pio parētum affectu afferentium domino pueros suos, ut illis sanctas manus imponeret, dicens. ¶ Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum uiderent discipuli, increpabant illos. **IESVS** autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros uenire ad me, & nolite uetare eos: taliū est enim regnum dei. Amen dico uobis, quicumq; non acceperit regnum dei sicut puer, non intrabit in illud. ¶ Beati sunt infantes illi, quorū alios dominus suis sanctis ulnis strinxit, alios sanctis manibus tetigit, alios benedixit, sanctaq; precatōne perfecit. Et hanc **IESVS** benignitatem erga eos, qui ad se ut pueri ueniunt, expressit etiam Matthæus capite undeuigesimo, numero 187. & Marcus cap. decimo, numero 55. Subdit Lucas de eo qui interrogauit dominum, quid sibi faciendum esset, ut uitam possideret æternam, dicens. ¶ Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens uitam æternam possidebo? Dixit autem ei **IESVS**: Quid me dicis bonū? Nemo bonus, nisi solus deus. Mandata nosti, Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrē. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, **IESVS** ait ei: Adhuc unum tibi deest. Omnia quæcunq; habes, uende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & ueni sequere me. His ille auditis, contristatus est: quia diues erat ualde. Videns autem **IESVS** illum tristem factum, dixit: Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum dei intrabunt? Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico uobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo futuro uitam æternam. ¶ Princeps erat qui interrogauit dominum, & ex Matthæo adolescēs, & ex Marco humilis, ut qui in uia genuflexo ante dominum interrogabat ipsum: & nihilominus tam forte fuit uinculum auaritiæ, in illa etiam tātilla ætate, ut abrumpi nō potuerit: adeo ut ille spretis æternis bonis terrenas secutus sit diuitias. O auaritia in omni ætate fugiendum, & summopere quidem fugiendum malum. Hanc historiam habet Matthæus capite undeuigesimo, numero 188. & Marcus capite decimo, numero 56. De Petro quoque qui interrogauit dominum, quid futurum esset ipsis, quod dimissis omnibus, saltem quo ad affectuum adhæsiōem, secuti erant eum: eisdem in locis habetur apud Matthæum & Marcum, sed numeris 191. & 58. Deinde subiungit Lucas, quo pacto acceptis seorsum duodecim, dominus aperuit quæ sibi propediem Hierosolymis erant obuentura, dicens. ¶ Assumpsit autem **IESVS** duodecim, & ait: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat uerbum illud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. ¶ Et hoc quoque dominum illis duodecim manifestasse ponit Matthæus capite uigesimo, numero 193. & Marcus capite decimo, numero quinquagesimonono. Sed adiicit hic Lucas, quod ipsi nihil horū intellexerunt. Non intelligebāt, quia id credere non poterāt, quod qui filius dei esset, & cuius tanta

quæ
Lucas ill
illuminati
sedeb
gabat qu
dicen
Ipsa ue
illum ad
faciam?
fecit. E
uicit, dedi
ment
de illo arb
ipse a p
audier
perit, sed
enim a
que al
no
Ar ille
ade
uest
Et
quod redi
magna
uolent
Et ei
illum
H
sancto

A P V T

Ingressu
Zachæus
Et quæreb
paua, qui
erobrem s
emisset ad
Zachæe, festu
Et festinans
murraba
Zachæe
peribus:
Quia ho

cuius tanta mirabilia, quæ totam naturæ potentiam excederent, uiderant, posset unquam talia pati, ut qui mundo erat potentior: & proinde dicta illa esse parabolica putabant. Subiungit Lucas illuminationem cæci secus uiam Hierichontinam sedentis, quem dominus illuminauit, dicens. ¶ Factum est autem cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus uiam, mendicans. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod IESVS Nazarenus transiret. Et clamauit, dicens: IESV fili Dauid, miserere mei. Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse uero multo magis clamabat, Fili Dauid, miserere mei. Stans autem IESVS, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogauit illum, dicens: Quid tibi uis faciam? At ille dixit: Domine, ut uideam. Et IESVS dixit ei: Respice, fides tua te saluum fecit. Et confestim uidit. & sequebatur illum magnificans deum. Et omnis plebs ut uidit, dedit laudem deo. ¶ Matthæus capite uigesimo, numero 196. de duobus illuminatis mentionem facit, & Marcus cap. decimo, numero 62. & hic Lucas de uno, sed de illo arbitror, qui insignius uociferabatur, & transeuntium aures obtundebat. nam ubi ipse à primis longo tractu transeuntibus interrogauit, quisnam esset qui transiret: & audisset IESVM esse: qui elemosynam solebat quærere, nõ amplius elemosynam petiit, sed altissima uoce clamare non destitit: IESV fili Dauid, miserere mei. Nesciebat enim an IESVS ibi esset, necne: quanquam & ibi semper erat, tametsi neque cæco, neque alijs id scientibus. Et cum irrequiete uociferaretur turbis transeuntibus, inter quas nondum IESVS præsens corpore erat, increpabant eum, imperantes ut taceret. At ille eo uehementius clamabat, donec transiit dominus. Qui iussit eum, & qui cum eo aderat, adduci ad se. Quo audito, tanta alacritate ac lætitia uenit, ut ex Marco abiecto uestimẽto exilierit. Et exauditus, recepto lumine, audiuit id: Fides tua te saluum fecit. Erat enim ex ijs, qui fidem habebant cum plena fiducia. Insuper neque dicitur quod redierit retro, ut suam reciperet chlamydem, sed quod secutus sit dominum, magnificans deum. Sic ergo nunquam cessemus clamare id, quibuscunque impedire uolentibus, Domine, miserere nostri: donec dominus (etsi semper præsens) transeat. Et eius misericordia illuminati, nunquam respiciamus retro: sed iugiter sequamur illum, magnificantes & glorificantes deum, ex hoc inferiori mundo usque in celestem Hierusalem: ubi nunc & semper per ipsum, & cum ipso æterno patri in spiritu sancto est, fuit, & erit laus, honor, & gloria, in perennia seculorum secula. Amen.

CAPVT NONVM DECIMVM.

¶ Ingressus perambulabat Hiericho. Et ecce uir nomine Zacchæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues. Et quærebat uidere IESVM quis esset: & non poterat præterire, quia statura pusillus erat. Et præcurrens, ascendit in arborem sycomorum, ut uideret eum: quia inde erat transiurus. Et cum uenisset ad locum, suspiciens IESVS uidit illum, & dixit ad eum: Zacchæe, festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. Et cum uiderent omnes, murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset. Stans autem Zacchæus, dixit ad dominum: Ecce dimidiũ bonorũ meorũ domine do pauperibus: & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Ait IESVS ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius